

Waldorfská škola Příbram
– mateřská škola, základní škola a střední škola

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ
Příloha Minimálního preventivního programu školy
Školní rok 2018/2019

Hornická 327, 261 01 Příbram II

telefon: **318 623 306,**

e-mail: waldorf@waldorf.pb.cz,

adresa internetové stránky školy: <http://waldorf.pb.cz>

Obsah

Právní východiska	3
Předmět.....	3
Vymezení pojmu šikana	3
Přímé a nepřímé znaky šikanování.....	3
Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných příznaků šikanování:	4
Přímé znaky šikanování mohou být např.:	4
Stádia šikanování.....	5
Devět kroků při řešení počáteční šikany (s níž se ve své praxi setkáme nejpravděpodobněji).....	5
Nejčastější chyby:.....	6
Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu	6
Brutální šikana.....	7

Právní východiska

- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních, č.j. MŠMT- 22294/2013-1
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 21 291/2010-28

Předmět

- program proti šikanování slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole, zaměřuje se především na prevenci šikanování a ukazuje postupy řešení šikanování
- je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, zákonným zástupcům žáků a žákům naší školy
- tento program je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy

Vymezení pojmu šikana

- chování se záměrem ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, skupinu žáků
- cílené a opakované fyzické a psychické útoky jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků
- fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí
- slovní útoky v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování
- sexuální obtěžování až zneužívání
- tzv. kyberšikana (útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.)
- demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků

Přímé a nepřímé znaky šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamoceny, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno i pozorovat strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více než mělo ve zvyku.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Stádia šikanování

První stádium: zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem, nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stádium (klíčový moment): vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, "úderné jádro". Tito šířitelé "viru" začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti "slabí".

Čtvrté stádium: většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů "virem" přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako "otrokáře" a "otroky". Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Devět kroků při řešení počáteční šikany (s níž se ve své praxi setkáme nejpravděpodobněji)

Schéma první pomoci:

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování
 - úkol naplňujeme především prostřednictvím rozhovoru s informátory a oběťmi □ nesmí docházet k přímé konfrontaci pachatele a oběti
2. Rozhovor s informátory a oběťmi
 - po rozhovoru s informátorem následuje rozhovor s oběťmi (ne s podezřelými pachateli)

při rozhovoru s obětí je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci (je potřeba ochránit ji před možnou pomstou agresorů)

2. Nalezení vhodných svědků

- vytipovat členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat (vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí s ní, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování)

3. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky

- rozhovory zorganizovat tak, aby o nich druzí nevěděli
- vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků
- vážnou chybou je společné vyšetřování svědků a agresorů. Zásadní chybou by byla konfrontace obětí a agresorů

4. Ochrana obětí

5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

- je to poslední krok ve vyšetřování
- dokud nemáme shromážděné důkazy, nemá smysl vést tento rozhovor
- cílem je agresory okamžitě zastavit a ochránit oběti, ale i je samé před následky jejich činů

6. Výchovná komise

- v rámci společného setkání pedagogů a žáka-agresora i jeho rodičů se rozhoduje o výchovných opatřeních

7. Rozhovor s rodiči obětí

- rodiče je třeba informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních

8. Práce s celou třídou

Nejčastější chyby:

- učitelé nepracují s faktem zásadní odlišnosti řešení u počátečních a u pokročilých šikan
- při vyšetřování se nebere zřetel na trauma, stud a mlčenlivost znásilněné oběti
- berou se vážně falešní svědci, kterým poručil „šéf“ agresorů
- bezprostředně se konfrontuje výpověď týraného žáka s výpověďmi jeho mučitelů
- pedagog vyšetřuje šikanu přímo ve třídě
- ředitel si pozve najednou údajné oběti, údajné agresory, jejich rodiče a některé pedagogy a vyšetřuje to z jedné vody načisto
- po vyšetření šikany se naráz pozvou všichni - rodiče agresorů, oběti i s jejich ratolestmi
- nezřídka se oběť nechá odejít ze školy, případně je převedeno do vedlejší třídy, přičemž šikanování se dále prohlubuje a zdokonaluje

Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu

- Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.
- Co nejdříve oznámit své podezření vedení školy, výchovní poradci, konzultovat další postup.
- Mezi 4 očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popř. konfrontovat svědky mezi sebou.
- Je zejména důležité získat odpovědi na následující otázky:
 - a. **Kdo** je obětí, popřípadě **kolik** obětí je?

- b. Kdo je agresorem, kolik agresorů je? Kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je oběť i agresorem?
 - c. **Co, kdy, kde, a jak** dělali agresori obětem?
 - d. K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - e. Jak dlouho šikana trvá?
- ❑ Spojit se s rodiči oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany. Poprosit je o pomoc.
 - ❑ Vyslechnout oběť – citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací.
NIKDY neřešit problém před celou třídou!
 - ❑ Zajistit ochranu oběti šikany.
 - ❑ Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou.
NIKDY konfrontace obětí a agresorů!
 - ❑ Požádat vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel/é, školní metodik prevence sociálně patologických jevů, případně psycholog). Komise na základě shromážděných informací posoudí, zde se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti /stupně 1-3 počáteční šikana, 4-5 šikana v pokročilém stádiu/, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ či recidivu.
 - ❑ Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření, (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážit oznámení na Policii ČR.
 - ❑ Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je se situací, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik...)
 - ❑ Rozebrat situace ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Třídu i nadále pozorně sledovat.

Brutální šikana

Případy brutální šikany nejsou na našich školách tak řídkým jevem, jak by se mohlo zdát. Nevyhýbají se žádnému typu školy. Při provalení skupinového násilí se většinou projeví naprostá bezmocnost školy, která je kromě jiného dána také mimořádnými nároky na diagnostiku a léčbu téhle zvláštní podoby šikany, pracovně nazvané školní lynčování.

V případě brutální šikany se doporučuje postupovat následujícím způsobem

1. Zvládnout šok a postarat se o oběť

Pedagog musí zvládnout svůj vlastní šok, zastavit násilí a postarat se o oběť, poskytnout jí nejnnutnější pomoc a ochranu. Žák, který se stal obětí, je totiž v zoufalé situaci, bojí se o život, je třeba zraněný. Láska, soucit a odvaha mohou být tou nejdůležitější součástí pomoci. Jako příklad lze uvést učitelku, která se se slovy „Co ti to udělali?“ vrhla neohroženě mezi agresory a vzala oběť do náručí. Násilí se zastavilo. Oběť byla v bezpečí. Někdy je ale nebezpečné snažit se zastavit agresi sám, mohla by se obrátit proti pedagogovi. Těžko se může pustit slabá učitelka například mezi kluky - sportovce, kteří jsou plni nezvládnuté agrese. Musí zavolat někoho, kdo by jí pomohl.

2. Přivolat pomoc

Učitel by měl zalarmovat všechny své kolegy, ale neměl by nechat třídu bez dozoru. Vyslat pro ostatní učitele třeba žáka, který nebyl do šikanování zapojený. Situace je natolik závažná, že je třeba přerušit vyučování. I když dítě není na první pohled zraněné, není možné říct “Sedni si, Pepíčku, do lavice, teď musíme dobrat látku. Popovídáme si pak“.

3. Zabránit domluvě

Učitelé by měli zabránit tomu, aby se třída mezi sebou domluvila, zamezit křivé skupinové výpovědi. Někdo by měl s žáky zůstat a hlídat je. Také je možné rozdělit je do skupin. Ale i ty musejí zůstat pod dohledem.

4. Poskytnout oběti pomoc a bezpečí

Někdy dochází k tomu, že postižený žák je vážně zraněný, v tom případě je třeba zavolat záchranku a informovat rodiče. Pokud zraněný není, i tak je třeba ho chránit, pomáhat mu překonat prožité trauma, uklidnit ho a utěšit, snažit se mu dodat pocit bezpečí.

5. Přivolat policii

Škola je povinna nahlásit celou věc policii, ale měla by jednat nezávisle na ní (policie se může opozdit a přijet až některý další den). To znamená, začít rychle, ten samý den vlastní vyšetřování (v duchu zásad strategie a taktiky, o kterých jsme se již podrobně zmiňovali). Nejlépe je vyslechnout po jednom všechny účastníky a jejich výpovědi pak dát postupně dohromady. Ideální je, když policie při svém vyšetřování vychází z materiálů a zjištění školy. Není to ale bohužel obvyklá praxe. Podle zkušeností je vhodné obrátit se přímo na kriminální policii, kde jsou zřízeny funkce specialistů pro mládež. Pro výchovnou pomoc je však zásah policie málo významný, to už je úkolem školy.

Měli bychom vědět, že v současné době žádné prostředí, kde se zdržuje více dětí delší dobu pohromadě, není vůči šikaně imunní. V těchto kolektivech je třeba zvýšeně věnovat pozornost různým příznakům skrytého násilí, jak fyzického tak psychického, které by šikanu mohly signalizovat, důsledně se věnovat prevenci, vytvořit kolektiv se zásadou, že silný chrání slabšího, kolektiv, kde vládne duch práva a spravedlnosti, důvěra k autoritě a vzájemná solidarita.

Nejlepší je ta pomoc, která je nejbližší a může být nejrychlejší. Je dobré se obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče nebo jakéhokoli psychologa v místě bydliště.

9. září 2018

.....
Mgr. Jitka Romanutti, metodik prevence

.....
Mgr. Robert Žák, ředitel školy